

Johannes Wier Stichting voor Mensenrechten en Gezondheidszorg

Jaarverslag 2007

Julianaplein 16 a, 3817 CS Amersfoort

Telefoon: 033 4614812, telefax: 033 4614935

E-mail: info@johannes-wier.nl

Web: www.johannes-wier.nl

Voorwoord

“It is my aspiration that health will finally be seen not as a blessing to be wished for, but as a human right to be fought for.” Kofi Annan

Ook het afgelopen jaar heeft de JWS zich weer ingezet om een bijdrage te leveren aan gezondheid als universeel mensenrecht. In dit jaarverslag zijn de belangrijkste activiteiten die de JWS in 2007 heeft ontplooid voor u op een rij gezet.

We kijken terug op een jaar waarin de politiek veel is gebeurd. Met het nieuwe kabinet, is er uiteindelijk een pardon gekomen voor asielzoekers, die reeds lange tijd in onzekerheid verkeerden. De Bulgaarse verpleegkundigen en Palestijnse arts die in Libië jaren vast zaten zijn eindelijk vrijgekomen. We hebben op vele manieren aandacht voor deze mensenrechtenschending gevraagd.

De diverse werkgroepen hebben ook de afgelopen jaren weer veel werk verzet. De ene werkgroep door het organiseren van een geslaagd debat over het beroepsgeheim. Andere werkgroepen door op enigerlei wijze (aspirant) gezondheidszorg professionals bij- of na te scholen, consultatie te bieden of door middel van publicaties in een van de vaktijdschriften.

Op deze plaats past ook een dankwoord. Allereerst aan onze donateurs, die met hun financiële bijdrage het belangrijke werk van de JWS mogelijk blijven maken. Daarnaast dank aan alle (gezondheidszorg)professionals die als vrijwilliger zich voor de JWS hebben ingezet. Een speciaal woord van dank aan Roos Flaming en Daniel Tavenier. Beiden zijn afgelopen jaren zeer actief geweest. Daniel, bijna twee decennia voor de stichting in wisselende functies, droeg afgelopen najaar de voorzittershamer over. Het bestuur dankt Daniel voor al zijn inzet en met name voor de deskundige en inspirerende wijze waarop hij de laatste jaren de stichting heeft geleid. Verder heten we Aaldert Mellema en Lisette Luykx die nieuw toe zijn getreden tot het bestuur van harte welkom. Tot slot spreek ik namens bestuur, vrijwilligers en onze klanten grote waardering uit voor Immy Scholte, die in 2007 voor het laatst een vol jaar als bureaucoördinator een onmisbare rol voor de Johannes Wier Stichting vervulde. In de loop van 2008 zal zij gebruik maken van de VUT.

In dit jaarverslag 2007 vertellen we u over de werkzaamheden, de resultaten, de bestedingen, de ontwikkelingen en verdere toekomstplannen. We hopen het mooie resultaat in 2008 minimaal te evenaren.

Amersfoort, mei 2007

Joost den Otter, voorzitter

1. De organisatie

De JWS is een onpartijdige en niet-politieke organisatie die zich inzet voor mensenrechten in relatie tot gezondheid en gezondheidszorg. De naam van de stichting is ontleend aan de 16^e-eeuwse Nederlandse arts Johannes Wier die zich destijds verzette tegen heksenverbrandingen.

Het doel van de stichting is de bevordering en naleving van de mensenrechten op het gebied van of in samenhang met de gezondheidszorg. Heel concreet wil de stichting daarbij professionals in de gezondheidszorg mobiliseren voor het bevorderen van mensenrechten.

Bij haar activiteiten baseert de JWS zich naast nationale wetgeving zoals de Grondwet op internationale wet- en regelgeving;

- De VN-mensenrechtenverdragen voortvloeiend uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De diverse verdragen leggen op een specifieke manier uiteenlopende mensenrechten vast, waaronder die van het recht op (een goede) gezondheid en gezondheidszorg.
- Het Internationaal Humanitair Recht, volgens de Conventies van Genève.
- De beroepscodes zoals opgesteld door de World Medical Association en de International Council of Nurses.

Interne organisatie

De stichting voert de activiteiten uit in werkgroepen, die gespecialiseerd zijn in een eigen onderwerp. Dit betekent dat er over dat onderwerp veel expertise aanwezig is. De volgende werkgroepen zijn actief:

- ♦ advisering bij hongerstaking;
- ♦ recht op gezondheid;
- ♦ mensenrechteneducatie;
- ♦ medisch ethische dilemma's;
- ♦ forensische geneeskunde.

Verder was er een contactpersoon voor de mensenrechten en tuberculose en bestaat er een werkgroep Communicatie met een nieuwsbriefredactie en een schrijfgroep.

Ondersteuning vindt plaats door het Secretariaat, waar Immy Scholte als coördinator vier dagen per week beschikbaar is. Zij is naast aanspreekpunt ook verantwoordelijk voor de documentatie en bibliotheek, de administratie, de schrijfacties, en de uitvoering van allerlei andere acties.

De JWS is een organisatie met veel expertise en kennis. Heel vaak weten mensen ons met uiteenlopende vragen te vinden. Ook studenten maken gebruik van de bibliotheek en het documentatiecentrum, juist omdat op één plaats zeer veel informatie beschikbaar is over het onderwerp mensenrechten en gezondheidszorg en de diverse deelgebieden.

Netwerken

De JWS maakt deel uit van de IFHHRO (International Federation of Health and Human Rights Organisations). Jarenlang heeft de JWS het secretariaat onder haar hoede gehad. Sinds een aantal jaren heeft de IFHHRO een eigen secretariaat en is de federatie uitgegroeid tot een platform voor coördinatie en ondersteuning. Het aantal aangesloten organisaties wereldwijd groeit.

In Nederland zijn er diverse structurele contacten met andere organisaties, waaronder Wemos, Amnesty International, NVMP (Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie), de KNMG, Pharos en het NJCM (Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten). In internationaal verband werkt de JWS samen met Europese organisaties in het project Medical Peace Work.

Inkomsten

De stichting is voor haar inkomsten grotendeels afhankelijk van de donaties van vaste donateurs. Daarnaast is er jaarlijks een fondsenwervingsactie via een brochure in *Medisch Contact*. Er zijn geen inkomsten uit *core funding*, wel lukt het zo nu en dan voor specifieke projecten fondsen te werven. Een professionele fondsenwerver heeft ons ondersteund bij de financiering van een projectplan. Deze actie heeft onvoldoende

opgeleverd om het project volledig uit te voeren.

Enkele overige activiteiten

Namens de JWS bezochten drie bestuursleden in oktober de jaarlijkse IFHHRO-conferentie dit maal in Harare.

De JWS is vertegenwoordigd in de stuurgroep van het meldpunt gezondheidszorg voor ongedocumenteerde vreemdelingen LAMPION.

Er is deelgenomen aan een bijeenkomst in Den Haag over de oprichting van een Instituut voor de mensenrechten. Hierover was in september een gesprek met C. Flinterman.

In december sprak René Gabriëls de Clara Meijer Wichmann lezing (Liga voor de Mensenrechten) uit over globalisering ook van de gezondheidszorg en het effect daarvan op mensenrechten.

In december was het structureel overleg met Amnesty International.

In november sprak Fons Coomans zijn oratie uit in Maastricht "Over Nationale Grenzen Heen".

Ook dit jaar vond een (structureel) overleg met de KNMG plaats.

Er is veel energie gestoken in een eventuele verhuizing van het kantoor.

2. Werkgroep Communicatie

De werkgroep Communicatie vervult een stimulerende en coördinerende rol om de activiteiten van de JWS onder de aandacht van medische beroepsbeoefenaren te brengen. Tot 30 mei 2007 was Daniel Tavenier coördinator van de werkgroep. Lisette Luykx nam op 14 november het stokje over. De werkgroep heeft zes leden en kwam vier keer samen.

Externe communicatie

Traditioneel verzorgt JWS twee maal per jaar een nieuwsbrief "*Mensenrechten & Gezondheidszorg*". Daarnaast verzorgt de JWS een elektronische nieuwsbrief die een selectie bevat van de nieuwsberichten op de website. In het najaar verstuurt de JWS een brochure over een bepaald mensenrechtentema als bijlage bij *Medisch Contact*. Daaraan is een fondsenwervingsactie gekoppeld door middel van een begeleidende brief met acceptgiro.

Symposia

Minstens een keer per jaar organiseert de JWS een symposium. Op 8 november 2007 vond het avondsymposium 'beroepsgeheim in de knel' plaats in Stads-kasteel Oudaen in Utrecht.

Schrijfacties

In 2007 is er meegewerkt aan schrijfacties van collega-organisaties zoals Amnesty

International betreffende de Bulgaarse verpleegkundigen en Palestijnse arts in Libië.

Website

Het beheer en de inhoud van de website krijgt meer aandacht en is op weg vernieuwd te worden dankzij de inzet van enkele enthousiaste vrijwilligers. Lisette: "Die is door een van onze vrijwilligers gemaakt. Volgend jaar echter moet die website helemaal qua vorm herzien worden. Daar zijn we mee begonnen en we hopen dit in 2008 af te ronden. Jan Vosters heeft tot nu toe een schrijfgroep gecoördineerd en de site beheerd omdat er niemand anders voor was. Maar we zoeken een nieuwe webredacteur".

De website www.johannes-wier.nl biedt naast informatie over de organisatie ook nieuws over relevante gebeurtenissen. Er zijn een aantal rapporten van de stichting die gedownload kunnen worden. De website bevat ook links naar andere mensenrechtenorganisaties in binnen- en buitenland. Regelmatig weten mensen onze website te vinden. In 2007 werden 85 nieuwsfeiten geplaatst (2006: 41).

Schrijfgroep

Voor zowel internet als *E-news* is de schrijfgroep van belang. De schrijfgroep produceert korte artikeltjes voor de website. De bedoeling is dat vooraf geselecteerde artikelen en nieuwsberichten worden omgevormd tot korte berichten voor de

website. De groep is op dit moment vrij klein en kan uitbreiding van het aantal leden gebruiken. Ook ontbreekt op dit moment een coördinator. Sinds kort nemen enkele studenten deel aan de schrijfgroep. Nel van Beelen heeft afgelopen jaar een workshop voor de schrijvers gegeven.

Nieuwsbrief

De nieuwsbrief *Mensenrechten & Gezondheidszorg* verschijnt twee maal per jaar. In het juninummer verschenen artikelen over Medical Peace Work, Wat is medische noodzakelijke zorg, Kinderen in vreemdelingendetentie, De Special Rapporteur on the Right to Health, Kraamsterfte en het recht op gezondheid en De zes van Benghazi-Bring them home. Het nummer in december 2007 ging over een aantal internationale 'health and human rights' vraagstukken zoals: dodelijke injecties als executiemethode, medisch onderzoek in de asielprocedure, het Care Full Initiatief, rechtvaardige gezondheidsstelsels, het recht op gezondheid in Nigeria, interview met Hada Ziv (Physicians for Human Rights Israel). Voor de inhoud is de redactie van de nieuwsbrief verantwoordelijk; de werkgroep Communicatie heeft geen directe bemoeienis maar houdt nauw contact.

Public Relations

Om mensenrechten en gezondheid onder de aandacht van beroepsgenoten te brengen is de JWS in 2007 vertegenwoordigd geweest op twee congressen. Een congres van Artsen Maatschappij en Gezondheid op 27 september over Sociaal Economische GezondheidsVerschillen en het KNMG-congres op 11 oktober. Laatste was een grootschalig congres over opleiding en kwaliteit. Het congres stond mede in het teken van het 75-jarig bestaan van de specialistenregistratie binnen de KNMG: kort gezegd 'opleiden voor kwaliteit'.

Brochure

Begin oktober 2007 is de brochure, 'Het medisch beroepsgeheim in de knel? Gevolgen voor de privacy en toegang tot de zorg van patiënten' meegestuurd met het artsenblad *Medisch Contact*. Ook is de brochure tijdens congressen via de JWS-stand verspreid en digitaal beschikbaar gemaakt via de website.

Knelpunten

De werkgroep zoekt nog mensen voor de schrijfgroep en voor de continue zorg voor de website. Het aantal leden van de schrijfgroep is doorgaans te beperkt. "Ik hoop dat we meer mensen kunnen vinden die zich voor deze werkgroep willen inzetten. Het is een enthousiast team en we zijn altijd op zoek naar nieuwe leden", zegt Lisette.

Een ander knelpunt is dat de website nog steeds onvoldoende gebruikt wordt door de werkgroepen. Door te beperkte menskracht in de werkgroep Communicatie is het tot nog toe niet gelukt hier iets mee te doen.

Plannen voor 2008

Voor 2008 zijn er de volgende concrete plannen:

- uitbreiding en benoemen nieuwe coördinator van de schrijfgroep
- nieuwe webredacteur
- verbeteren en uitbreiden informatie over diverse thema's op de website
- doorgaan met bestaande activiteiten (e-news, nieuwsbrief, brochure *Medisch Contact*, fondsenwervingsactie).

3. Werkgroep Recht op Gezondheid

De Werkgroep Recht op Gezondheid is in 2005 ontstaan uit een samenvoeging van twee werkgroepen, 'Sociaal-economische Mensenrechten' en 'Gezondheidszorg illegalen'. Het doel van de werkgroep is onderzoek doen naar de relevantie en toepassing van de praktische uitwerking van het Recht op Gezondheid. De werkgroep bestond eind 2007 uit 15 leden, daarnaast is er een lijst van belangstellenden die incidenteel meedenken en -praten. In 2007 kwam de

werkgroep zes keer bij elkaar. Joost den Otter is coördinator van deze werkgroep. "Het loopt als een trein. We hebben een actieve club enthousiaste mensen die hard werken en graag iets willen bijdragen", vertelt Joost.

Schaduwrapportages

De belangrijkste activiteit van de werkgroep is het schrijven van schaduwrapportages voor VN-comités zoals het Committee on Economic, Social and Cultural Rights. Dit comité ziet toe op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake de Economische, Sociale en Culturele Rechten van de Verenigde Naties (ICESCR). Overheden die dit verdrag geratificeerd hebben, moeten eens in de paar jaar rapporteren aan dit comité wat zij op het gebied van economische, culturele en sociale rechten gedaan hebben en wat de knelpunten zijn. Hetzelfde geldt voor andere VN-verdragen. Een schaduwrapport is een reactie en aanvulling op het officiële rapport van de Nederlandse regering. Het is een belangrijk instrument om beleid en handelen van overheden te toetsen en zo nodig knelpunten en misstanden onder de aandacht te brengen van overheden, NGO's en internationale instanties.

In 2007 is een schaduwrapport opgesteld voor de Committee Against Torture (CAT), het VN-comité dat de naleving van de United Nations Convention Against Torture en Other Cruel

Inhumane or Degrading Treatment or Punishment bewaakt. “Daar zijn wij redelijk succesvol in geweest bij een meeting in Genève. We hebben een hoop lastige vragen gesteld aan de Nederlandse regering over de wijze waarop er met uitgeprocedeerde asielzoekers wordt omgegaan,” legt Joost uit. Het rapport is geschreven vanuit de *Universal Periodical Review*. Dat is een nieuwe manier van kijken naar hoe de Staat het doet wat betreft mensenrechten. Vorig jaar is JWS met een aantal organisaties bij elkaar gekomen om het rapport voor het CAT te schrijven. Die rapportage wordt dit jaar door de Nederlandse Overheid besproken. Ook is er een schaduwrapportage geschreven over het Kinderrechtenverdrag.

Medische aspecten van het vreemdelingenbeleid

In 2006 zijn twee verloskundigen uit de werkgroep begonnen met een onderzoek naar gezondheidszorg voor onverzekerde zwangere vrouwen. Dit onderzoek wordt via TNO, waar een van beiden werkt, gedaan. Het onderzoek is deels afgerond. Dit jaar wordt het gepubliceerd.

Over de aanleiding van het onderzoek – knelpunten in de verloskundige zorg voor illegale vrouwen – schreef een van beiden een artikel voor de JWS-nieuwsbrief *Mensenrechten & Gezondheidszorg*.

In de twee nieuwsbrieven van 2007 hebben twee andere leden van de werkgroep artikelen

gepubliceerd. Het eerste artikel ging over de relatie tussen de asielprocedure en de psychische toestand van asielzoekers. Uit het onderzoek dat hiernaar is gedaan komt naar voren dat hoe langer de procedure duurt, hoe groter de kans op psychiatrische ziektes is. Het andere artikel handelde over de medische en psychosociale opvang en nazorg van overlevenden van de brand in het Detentie- en Uitzetcentrum op Schiphol in oktober 2005.

In augustus 2006 plaatste *Medisch Contact* een artikel over de gebrekkige toegang van uitgeprocedeerde asielzoekers tot de gezondheidszorg, geschreven door twee leden van de werkgroep. Als gevolg hiervan heeft Tweede-Kamerlid Klaas de Vries van de PvdA Kamervragen gesteld aan de ministers van VWS en Vreemdelingenzaken. Rond deze tijd ontstond er discussie tussen de Kamer en ex-minister Hoogervorst over wat er precies verstaan moest worden onder ‘medisch noodzakelijke zorg’. Hoogervorst interpreteerde die eerder als acute zorg, met andere woorden, zorg die verleend moet worden om sterfte of invaliditeit te voorkomen. Hij stelde zich op het standpunt dat de noodzaak van de medische zorg dient te worden gezien in samenhang met de nog te verwachten duur van het verblijf in Nederland. Dat was ook de strekking van het schriftelijke antwoord op de Kamervragen. De Johannes Wier Stichting heeft als standpunt dat medisch noodzakelijk zorg niet verengd kan worden naar acute zorg, maar dat het alle zorg omvat

die volgens een arts noodzakelijk is. Artsen mogen zich bij het bepalen van de benodigde behandeling niet laten leiden door het feit of iemand wel of niet een verblijfsstatus heeft. In samenwerking met de KNMG, de Landelijke Huisartsen Vereniging, De Nederlandse Vereniging Voor Psychiatrie en de Orde van Medische Specialisten is het rapport Arts en Vreemdeling opgesteld onder leiding van professor Klazinga, hoogleraar sociale geneeskunde aan de UvA Joost: "Het rapport gaat over de zorg bij onverzekerden en de administratieve rompslomp die niet bij arts hoort te liggen. Patiënten moeten weten waar ze aan toe zijn en waar ze recht op hebben."

Plannen voor 2008

- Een onderzoek en publicatie over de positie van vreemdelingen met TBC
- Onderzoek naar beleidsproces rond ongedocumenteerden
- Symposium over de positie van kinderen in asielprocedures
  - Begeleiden van studenten. Steeds vaker kloppen studenten bij de werkgroep aan omdat zij graag onderzoek willen verrichten. De werkgroep blijft ernaar streven om meer medische studenten en rechtenstudenten aan te trekken, die op deelonderwerpen literatuuronderzoek kunnen doen.
  -

Publicaties van de werkgroep

- *Het Recht op Gezondheid – Implicaties voor gezondheidswerkers*. Werkgroep Communicatie JWS, 2006: www.johannes-wier.nl/files/hetrecht.pdf
- S. de la Rie, De Schiphol-brand en het Recht op Gezondheid. Medische en psychosociale opvang en nazorg van overlevenden. *Mensenrechten & Gezondheidszorg*, No. 2, 2006, p. 12-15: www.johannes-wier.nl/files/dec2006
- R. Schwarz, Van de regen in de drup. De invloed van de asielprocedure op de psychische gezondheid van asielzoekers. *Mensenrechten & Gezondheidszorg*, No. 2, 2006, p. 3-5: www.johannes-wier.nl/files/dec2006
- R. van der Stouwe, Verloskundige zorg aan onverzekerbare vrouwen. Onbekendheid van en gebrek aan deskundigheid bij Nederlandse verloskundigen. *Mensenrechten & Gezondheidszorg*, No. 2, 2006, p. 16-18: www.johannes-wier.nl/files/dec2006
- J. den Otter & D. Tavenier, Gelijke rechten op gezondheidszorg: aan uitgeprocedeerde asielzoekers mag geen zorg worden onthouden. *Medisch Contact*, Vol. 61, Nr. 33/34 (18 augustus 2006), p. 1316-1318: www.johannes-wier.nl/files/mc%20artikel
- *Commentary on the fourth periodic report submitted by the Kingdom of the Netherlands on the implementation of the UN Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT/C/*

67/Add.4) [Schaduwrapport], NJCM, JWS et al, 2006: www.johannes-wier.nl/files/schaduwrapport_CAT.pdf

4. Werkgroep Mensenrechteneducatie

De Werkgroep Mensenrechteneducatie bestaat uit gemiddeld acht personen, die potentieel mensenrechtenonderwijs kunnen geven en die met elkaar samenwerken aan de verbetering van het mensenrechtenonderwijs binnen de gezondheidszorgopleidingen. De werkgroep komt minimaal twee keer per jaar bij elkaar. Marianne Begemann, in het dagelijks leven Arts M&G (JGZ), is coördinator van deze werkgroep.

Het afgelopen jaar is de werkgroep vooral bezig geweest om zich te oriënteren op ontwikkelingen binnen de mensenrechteneducatie veld zowel in ons land als daarbuiten. In ons land is vooral gekeken hoe de samenwerking uit te breiden met organisaties als NVMP, IFMSA, Wemos en Amnesty International.

Daarnaast moet de klapper Mensrechten en Gezondheidszorg worden herzien en in meerdere talen vertaald worden zoals in het Spaans. “We redden het niet meer door lessen te geven zonder de ontwikkelingen in ons beroepsveld te monitoren en bijvoorbeeld actief te participeren in onderwijs projecten.

We moeten naar een ander concept omdat we door de ICT met een snel veranderende leeromgeving te maken hebben. Steeds meer trainingen en cursussen zijn tegenwoordig via e-learning op internet te volgen. Een van de ideeën is om een centrum te worden voor het verzamelen van kennis en informatie van verschillende vergelijkbare organisaties in Europa. Zo kunnen we beter inspelen op nieuwe ontwikkelingen en meer op maat lessen/trainingen geven.” legt Marianne uit.

Blauwe klapper

“De door de JWS ontwikkelde cursus over mensenrechten en gezondheidszorg is verouderd en aan herziening toe”, constateert de coördinator. Er wordt bijvoorbeeld nog geen aandacht besteed aan de nieuwe inzichten op het gebied van een ‘rights-based approach’ en aan de daarop gebaseerde “right to health”. Ook is er onvoldoende aandacht voor het werk en de invloed van de Special Rapporteur on the Right to Health, die in 2002 is aangesteld. Bovendien is de regelgeving de laatste jaren uitgebreid en veranderd. Het is de bedoeling dat de Nederlandse casussen deels aangevuld zullen worden. Deze casussen zullen gevraagd worden aan zusterorganisaties van de Johannes Wier Stichting, verenigd in de International Federation of Health and Human Rights Organisations (IFHHRO). Voor de Engelstalige versie is dit laatste vooral van belang en zonder subsidie lukt dat niet.

Marianne; “In het kader van het Global Health Education project, proberen we met de NVMP, de IFMSA en IFHHRO een subsidie aan te vragen om voor medische studenten een structurele summer course over the Right to Health op te zetten. Ook in het kader van dit project zijn we bezig mensenrechten en Medical Peace Work educatie structureel in het medische opleidingspakket krijgen”.

Istanbulproject

De werkgroep participeert in het zogeheten het Careful Project. Dit is een gezamenlijk optreden van Amnesty Nederland en o.a. JWS om op Europees niveau het Istanbul protocol te agenderen. Het streven is er op gericht om het protocol verplicht ingevoerd in te voeren in alle landen van de Europese Unie.

Asielzoekers en iedereen die in eigen land gemarteld is, heeft daar baat bij.

Dit protocol is namelijk nog niet door alle lidstaten in de EU getekend.

Het Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment bevat internationale richtlijnen voor o.a. artsen om gevallen van marteling en mishandeling te identificeren, te documenteren en te rapporteren.

Het Medical Peace Work project

Sinds mei 2005 participeert de JWS in een project in het kader van het Leonardo da Vinci-

programma van de Europese Commissie. Dit is het tweejarig Medical Peace Work project dat door een aantal organisaties uit heel Europa is uitgevoerd. Participerende landen zijn Duitsland, Slovenië, Engeland, Noorwegen, Zwitserland en Nederland. Internationaal wordt het project gecoördineerd door het [Centre for International Health](#) van de Universiteit van Tromsø in Noorwegen. In Nederland werkt de JWS nauw samen met de NVMP en IFHHRO. Een beleidsmedewerker van de Vrije Universiteit is aangetrokken om het Nederlandse deel van het project aan te sturen samen met Professor Henk Groenewegen van de NVMP, Marianne Begemann en Robert Simons. Dit deel is ook ingebed in de afdeling Metamedica van de medische faculteit van de VU. Het MPW is in september afgerond. Marianne: “Een eventueel vervolg op het MPW is het “actueel” houden van de e-learning course, de uitbreiding ervan en het certificeren van de cursus. In mei 2008 is hierover een conferentie in Annecy in Frankrijk. Tijdens deze conferentie vindt er in dit kader een evaluatie plaats. Het Medical Peace Work project heeft als doel expertise over de preventie van geweld en vredesopbouw te ontwikkelen op Europees niveau, waarbij het versterken van de rol van gezondheidswerkers en hun verantwoordelijkheid in dit proces centraal staan. De laatste jaren is steeds meer duidelijk geworden dat geweld belangrijke consequenties heeft voor de gezondheid en dat gezondheidswerkers meer en beter opgeleid

moeten worden om geweld te signaleren en het effect op gezondheid verder te onderzoeken.

(The right to health based approach).

‘Medical Peace Work’ richt zich op medische studenten, artsen, staf van medische faculteiten en medewerkers van organisaties die zich bezighouden met gezondheidszorg in conflictgebieden. De VU, NVMP en JWS hebben samen twee onderwijsmodules gemaakt, de eerste over gezondheidszorg en mensenrechten, medische neutraliteit en het probleem van *dual loyalty* en de tweede over gezondheid en geweld. Voor beide thema’s waren er in 2007 werkconferenties gepland waar Marianne namens JWS naar toe is geweest. “Het project is een online multimedia cursus van 60 uur. Daarnaast zijn de deelnemers al begonnen met het verzamelen van relevante informatie voor een online kenniscentrum voor educatie op dit gebied.

Plannen voor 2008

- Participeren in de begeleiding van studenten bij onderzoeken en het geven van lessen en trainingen. Hiervoor zijn we bezig contacten te leggen met de medische faculteiten.

- Uitwerken en herzien van de Nederlandstalige versie van de cursus Mensenrechten en Gezondheidszorg voor de Nederlandse situatie. Ook de Engelstalige versie is aan herziening toe. Bekeken zal worden hoe we verder o.a. een Spaanstalige versie kunnen ontwikkelen.

- Het opzetten van een plan/project om een centrum te worden waar we informatie verzamelen over waar door wie en hoe er cursussen worden gegeven op het gebied van mensenrechten en gezondheidszorg .

- Opzetten van een “summercourse medisch curriculum (GHE)”.

- Het vertalen van de Engelstalige “TOOL KIT” voor artsen van de British Medical Association over gezondheidszorg en mensenrechten in samenwerking met KNMG.

- Bundelen van kennis binnen de werkgroepen van JWS voor MRE

- Participeren in de organisatie van conferenties van JWS door de werkgroepen van JWS (zoals een symposium over asielzoekers kinderen van de werkgroep recht op gezondheid en een debat over het recht op zorg voor arrestanten en gedetineerden)

- Uitbreiden van netwerk en samenwerking met verwante beroepsorganisaties.

Meer informatie

- *Medical Peace Work project:*

www.medicalpeacework.org

- *Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, United Nations, 1999 (84 p.):

www.physiciansforhumanrights.org/library/documents/reports/istanbul-protocol.pdf

5. Werkgroep Advisering bij Hongerstaking

De Werkgroep Advisering bij Hongerstaking heeft als doel het bevorderen van een professionele en deskundige begeleiding van hongerstakers. De belangrijkste activiteiten van de werkgroep zijn de organisatie van een cursus medische begeleiding van hongerstakers voor sociaal geneeskundigen en het onderhouden van een netwerk van artsen dat vertrouwensartsen bijstaat die hongerstakers begeleiden. In het verleden is een boekje uitgegeven met handvatten voor medisch personeel, *Honger naar Recht, Honger als Wapen*. Sinds vele jaren is René Koene, arts infectieziekten bij een GGD, coördinator van deze werkgroep.

De handleiding *Honger naar Recht, Honger als Wapen* is inmiddels al een tijdje uitverkocht. Fotokopieën zijn wel beschikbaar en de handleiding kan in zijn geheel van de website gedownload worden, maar de tekst moet worden herzien. Sinds de handleiding voor het laatst is herzien, in 2000, is er het nodige veranderd. Er zijn minder asielzoekers naar Nederland gekomen als gevolg van het strengere asielbeleid. Ook is er voor nieuwe asielzoekers meer duidelijkheid gekomen; de procedure is korter zodat ze sneller te horen krijgen of ze wel of niet mogen blijven. Hierdoor zijn er de laatste jaren minder gevallen van hongerstaking geweest.

Koene: *“Bij de Medische Opvang Asielzoekers (MOA) is inmiddels veel ervaring met het omgaan met hongerstakers. Er zijn goede MOA-protocollen en richtlijnen beschikbaar. Voor penitentiaire inrichtingen is er nog geen protocol; die verwijzen vaak naar de JWS. Dat gold ook voor 2007. Wat sinds 2000 ook veranderd is, is dat de GGD'en nu een belangrijke rol spelen bij de begeleiding van illegalen in hongerstaking. Ondanks het feit dat er minder hongerstakingen zijn, blijft het belangrijk dat er een landelijk expertisepunt blijft bestaan. Op dit moment is de JWS de enige speler in dit veld. Er is wel expertise in Nederland, maar die is sterk versnipperd.”*

Het Meldpunt Hongerstaken bij het Secretariaat van de JWS is in 2007 10 tot 15 keer benaderd door kranten, vertrouwensartsen, huisartsen, geestelijk verzorgers en anderen. In enkele gevallen kan Immy Scholte, de secretariaatsmedewerkster, het verzoek zelf afhandelen, maar meestal verwijst zij door naar een van de consultants.

Plannen voor 2008

De handleiding *Honger naar Recht* wordt compleet herzien en is naar verwachting eind 2008 klaar. Er zal meer aandacht zijn voor nieuwe inzichten in fysiologische aspecten van een hongerstaking, de dwangvoeding en de rol van vitamine B1 bij het herstel.

In januari is een bijeenkomst georganiseerd om de taken te verdelen over de verschillende personen. Het concept van de handleiding wordt aan een grotere groep mensen voorgelegd en wellicht tijdens een symposium besproken. De handleiding zal worden ontdaan van de Nederlandse context, vertaald worden en praktijkervaringen uit andere landen worden toegevoegd.

Meer informatie

A. van Es, C. van Ojen en A. Raat, *Honger naar Recht, Honger als Wapen - Handleiding voor de medische en verpleegkundige begeleiding van hongerstakingen*. JWS, 3e, geheel herziene druk 2000: www.johannes-wier.nl/publicaties/download/hongernaar.pdf

6. Werkgroep Medisch-ethische dilemma's

De Werkgroep Medisch-ethische Dilemma's bestaat uit een kleine, stabiele kern van twee bestuursleden van de JWS en een aantal mensen van andere organisaties die op persoonlijke titel deelnemen aan de activiteiten. De bedoeling is dat de werkgroep vier keer jaar bij elkaar komt. "Dit is echter vorig jaar niet gebeurd. Misschien dat we dit jaar wel bij elkaar komen," zegt Robert Simons, coördinator van de werkgroep,

verpleegkundige in het AMC en vice-voorzitter van de Johannes Wier Stichting.

Meldpunt

Om artsen, verpleegkundigen en andere gezondheidswerkers te helpen om onder woorden te brengen wat ze hebben meegemaakt, en ze desgewenst te assisteren bij het nemen van actie, wilde de werkgroep in 2007 een meldpunt oprichten. Dit is vorig jaar nog niet van de grond gekomen omdat eerst extern advies is gevraagd aan Amnesty International.

Bij dit meldpunt kunnen medische hulpverleners schendingen melden waarmee zij tijdens de uitvoering van hun werk zijn geconfronteerd. Elke melding zal worden besproken en geanalyseerd door meerdere deskundigen, waaronder in ieder geval een arts of verpleegkundige en een jurist. Afhankelijk van de aard van de melding en de wensen en verwachtingen van degene die meldt kan verdere actie worden ondernomen. De melding kan ook anoniem worden gedaan en zal altijd in vertrouwelijkheid worden behandeld. Inmiddels zijn een registratieformulier en een daaraan gekoppelde procedurebeschrijving ontwikkeld. Het meldpunt zal bij relevante organisaties gepromoot zal worden. Het contact met het meldpunt loopt via het Secretariaat van de JWS.

Plannen voor 2008

Robert: “De registratie van meldingen die bij het JWS via het meldpunt zijn gedaan opnemen in het Internationaal Reporting System project om daarna een analyse te maken van knelpunten, in de brede zin van het woord, onder Nederlandse medische hulpverleners en organisaties. Daarop kunnen zaken als mensenrechteneducatie meer gepast afstemmen op de behoefte. Het IRS is opgezet door Roos Terhorst, stafmedewerker van de IFHHRO.”

Meer informatie

- Medical Practice and Human Rights in the Developing World, An examination of the approach of Netherlands-based health-oriented humanitarian organizations towards the practice of medicine from a human rights perspective in the developing world. JWS, 2005: www.johannes-wier.nl/main.php?op=news&id=296

7. Werkgroep Forensische Geneeskunde

Nadat de Johannes Wier Stichting jarenlang slechts een coördinator Forensische Geneeskunde had is in 2007 een werkgroep opgericht, Tijdens de eerste vergadering op 10 januari werd de doelstelling geformuleerd.

Omdat de werkgroep Huiselijk geweld is opgeheven zijn de leden ervan gevraagd om aan deze werkgroep deel te nemen. In de 4 volgende vergaderingen worden de mogelijke onderwerpen geïnventariseerd en de werkwijze vastgesteld. Op 24 september verrichtte Adriaan van Es de aftrap. Hij benadrukte dat dubbele loyaliteit een belangrijk aandachtspunt in de forensische geneeskunde dient te zijn. Dat leidde ertoe dat in november een debat georganiseerd werd samen met de werkgroep Medisch Ethische Dilemma's.

De werkgroep bestaat uit 14 leden, waarvan er 4-6 op de werkgroepvergaderingen verschenen. Naast forensisch geneeskundigen, een forensisch verpleegkundige en forensisch psychiater functioneren een kinderarts, huisarts en een forensisch antropoloog. Door de samenstelling van de groep zijn verbindingen gelegd met Amnesty International, de GGD Amsterdam, het Forensisch Medisch Genootschap en het Forum Educatief. Voor de keuze van de onderwerpen staat de bijdrage van de medische professional centraal in het voorkomen van schendingen en het recht op zorg. In het verleden leverde JWS nog al eens een bijdrage aan identificatie van slachtoffers in massagraven. Die vraag wordt niet meer gesteld. Voor internationale aspecten zoals missies zal samenwerking met IFFHRO worden gezocht. In Nederland zal de nadruk vooral liggen op toegankelijke zorg voor gedetineerden en arrestanten, inhumane behandeling tijdens verhoor en onderzoek,

beroepsgeheim en het opstellen van verklaringen.

Zorg voor arrestanten en gedetineerden

Forensisch Geneeskundigen, Verpleegkundigen en Psychiaters zijn zich bewust van mogelijke mensenrechtenschendingen in de zorg voor arrestanten. Hoewel de zorg voor gedetineerden formeel geen onderdeel vormt van de Forensische Geneeskunde is het voornamelijk huisartsenzorg in een justitiële omgeving. Het geneeskundig (hygiënisch) toezicht op cellencomplexen en gevangenissen inclusief de daarbij behorende protocollen over signalering door bewaarders en toegankelijkheid van de zorg is niet altijd transparant. Dat geldt ook voor asielzoekers, verslaafde en psychiatrische patiënten. Op dit punt kan MensenRechtenEducatie onder medische beroepsgroepen en studenten worden verbeterd. Bovendien zouden studenten onderzoeken kunnen doen en scripties kunnen maken over bijvoorbeeld het functioneren van het toezicht op arrestantencellen.

Plannen voor 2008

- Organisatie van een publieksdebat in november 2008 over beroepsgeheim voor

verpleegkundigen penitentiaire inrichtingen, Recht op Zorg voor arrestanten en asielzoekers in vreemdelingendetentie

- Formulering van opdrachten voor onderzoeken en scripties en begeleiding van medische studenten over het verhoren van kinderen, toezicht arrestantenverblijven en lotgevallen van zieke uitgezette asielzoekers
3. Updaten van de klapper en formulering van casuïstiek ten behoeve van MensenRechtenEducatie

Meer informatie

- *Dual loyalty & Human Rights in health professionals practice, international dual loyalty working Group*, Physicians of Human Rights,
<http://physiciansforhumanrights.org/library/documents/reports/report-2002-duelloyalty.pdf>, (hoofdstuk IV D)
- *Database foltering International Rehabilitation Council for Torture Victims* (<http://www.irct.org/>)
- *Forensische geneeskunde, raakvlakken tussen geneeskunst, gezondheidszorg en recht*, BAJ Cohen e.a. Assen, 2004

Bijlage – Staf en Bestuur (per 31 december 2007)

Staf

Immy Scholte, bureaucoördinator

Dagelijks Bestuur

Joost den Otter, voorzitter

Robert Simons, vice-voorzitter

Jan Vosters, secretaris

Gert Grift, penningmeester

Lisette Luykx

Algemeen Bestuur

Marianne Begemann

Wilbert Bouts

Jo Dorscheidt

Cees van der Loo

Aaldert Mellema

Uit het bestuur:

Daniel Tavanier m.i.v 29-08-2007

Roos Flaming m.i.v 23-10-2007